

WSPARCIE UCZNIA

z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim stanowią najliczniejszą grupę dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych. Ich edukacja uregulowana jest przepisami prawa oświatowego. Mimo tego, w szkołach wciąż dochodzi do wielu nieprawidłowości. Stąd konieczność przypomnienia specjalistom szkolnym, pedagogom i psychologom najważniejszych kwestii związanych z kształceniem tej grupy dzieci i młodzieży. Między innymi po to, by mogli służyć nauczycielom przekazem rzetelnej wiedzy merytorycznej, a także stać na straży praw ucznia z niepełnosprawnością, co bywa często bardzo trudne.

kreślenie „niepełnosprawność intelektualna” dotyczy stanów zahamowania lub niepełnego rozwoju intelektualnego danej osoby, występujące w okresie rozwojowym pomiędzy 0. a 18. rokiem życia. Niepełnosprawność tą rozpoznaje się na podstawie obniżonego IQ (ilorazu inteligencji) w psychologicznych testach inteligencji. Najczęściej stosowaną klasyfikacją jest kryterium IQ w skali Wechslera. Według niej, osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim o ilorazie inteligencji między 69 a 55 posiadają problemy z podzielnością uwagi, umiejętnością spostrzegania, wyodrębnianiem istotnych cech przedmiotów, pamięcią logiczną, myśleniem abstrakcyjnym, mniejszym zasobem słów i pojęć liczbowych i motoryką (zmniejszona szybkość i precyzja wykonywanych ruchów)¹. Wymienione powyżej trudności nie muszą przejawiać się w każdym przypadku. Każdy z uczniów jest inny, zatem jego poziom funkcjonowania w szkole, zachowanie, możliwości i dysfunkcje są indywidualnie zróżnicowane. Na podstawie badań przyjmuje się, że ogólny poziom rozwoju u osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej nie przekracza poziomu rozwoju 12-latką, a jej dojrzałość społeczna kształtuje się na poziomie 17-latką.

W odniesieniu do niepełnosprawności lekkiego stopnia bardzo trudno jest zidentyfikować jedną, konkretną przyczynę zaburzeń intelektualnych. Etiologia niepełnosprawności lekkiej jest złożona i wieloczynnikowa. Warto wspomnieć, że blisko 95% osób z niepełnosprawnością lekką to osoby o niskim statusie społecznym, co oznaczać może, że powodem tego rodzaju niepełnosprawności są głównie czynniki środowisko. Zwykle deficyty intelektualne odkrywa się, gdy dziecko rozpoczyna naukę w przedszkolu lub szkole, choć można o nich wnioskować dużo wcześniej, ponieważ pierwsze objawy tej przypadłości pojawiają się zwykle w początkowych etapach rozwoju. Warto jednak podkreślić, że samo ich zauważenie nie jest jednoznaczne ze stwierdzeniem u dziecka niepełnosprawności intelektualnej. Można o niej mówić dopiero po przeprowadzeniu odpowiednich badań psychologicznych.

TEGO NALEŻY PILNOWAĆ

Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim mogą uczęszczać do każdego typu szkoły - ogólnodostępnej, integracyjnej bądź specjalnej. Decyzja o wyborze placówki należy wyłącznie do rodziców ucznia. Zalecenia co do formy kształcenia zapisane w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego wydanym przez PPP są tylko sugestią.

Gdy do szkoły trafia uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim to – na podstawie dostarczonego orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego – powinien mieć zorganizowane nauczanie według zasad określonych w rozporządzeniu MEN z 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1578 z późn. zm.). Z zapisów w/w rozporządzenia wynika, że dyrektor szkoły wraz z nauczycielami i specjalistami szkolnymi ma obowiązek:

- **Dostosować sposób organizacji zajęć szkolnych do wskazań zawartych w tym dokumencie oraz potrzeb i możliwości ucznia, które zostaną rozpoznane podczas wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia (WOPFU).** Pamiętając, że naczelnym celem wysiłków dydaktyczno-wychowawczo-terapeutycznych nauczycieli oraz specjalistów szkolnych jest wspieranie rozwoju ucznia z niepełnosprawnością w dążeniu do niezależności, samodzielności i autonomii. Natomiast opanowanie określonych umiejętności szkolnych jest jedynie środkiem do jego osiągnięcia – nie celem samym w sobie. Mając to na uwadze, każdy nauczyciel winien opracować dla ucznia zestaw swoich dostosowań i wymagań edukacyjnych, sugerując się zarówno trudnościami w funkcjonowaniu poznawczym ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, jak i jego problemami w opanowaniu technik szkolnych oraz z zachowaniami społecznymi. Podstawą prawną dostosowywania wymagań edukacyjnych jest § 2 ust. 1 rozporządzenia MEN z 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2019 r., poz. 373 oraz Dz. U. z 2022 r., poz. 1780). Równie istotna jest organizacja przestrzeni sprzyjającej uczeniu się. Jak każde dziecko, uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim potrzebuje poczucia bezpieczeństwa. Budowane jest ono zarówno w relacjach z nauczycielem i rówieśnikami, jak i poprzez rozumienie procesu edukacyjnego. Jeśli uczeń wie, co ma zrobić, aby osiągnąć wskazany cel i ma poczucie, że cały czas może skorzystać ze wsparcia nauczyciela, to jego zaangażowanie będzie wzrastać. Natomiast, gdy uczeń żyje w szkole w poczuciu dużej niepewności, tym więcej doświadcza problemów emocjonalnych, które wpływają niekorzystnie na jego motywację. Ważnym czynnikiem budującym atmosferę sprzyjającą uczeniu się dzieci z niepełnosprawnością intelektualną jest także poczucie wartości i obiektywna samoocena. Jest to obszar pracy wymagający od nauczyciela empatii oraz taktu pedagogicznego. Dodatkowo nauczyciel powinien pamiętać o tym, że ci uczniowie rozumieją polecenia dosłownie, są na ogół bierni i łatwo się rozpraszają. Dlatego tak

ważna jest uważność i czujność połączone z sympatią i akceptacją nauczyciela.

- **Opracować dla ucznia indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny (IPET).** Ze świadomością, że wprowadzone w nim zapisy stanowią jednocześnie zobowiązanie się wszystkich nauczycieli pracujących z tym uczniem do przestrzegania i realizowania podjętych zespołowo ustaleń. W tym programie ma być także określone m.in.:

- ▶ Jakimi zajęciami dodatkowymi uczeń będzie objęty i w jakiej formie będą one realizowane. Może się zdarzyć, że część zajęć edukacyjnych uczeń będzie miał z rówieśnikami w klasie lub mniejszej grupie, a część zajęć będzie prowadzona w formie indywidualnej w ramach kształcenia specjalnego. Wszystko zależy od indywidualnych potrzeb tego ucznia.
- ▶ Jakie przysługują mu sposoby dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty – zgodnie z komunikatem dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

- **Zorganizować uczniowi z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim zajęcia rewalidacyjne.** Korzystanie z tych zajęć, jak z każdej formy wsparcia, jest jednak suwerenną decyzją rodzica, a zatem jeżeli rodzice ucznia złożą pisemne oświadczenie, z którego wynikać będzie, że nie wyrażają zgody na udział ich dziecka w zajęciach rewalidacyjnych, to dyrektor nie zmusi ucznia do uczestniczenia w nich wbrew woli rodzica. Podstawą prawną organizacji zajęć rewalidacyjnych jest rozporządzenie MEN w sprawie ramowych planów nauczania. Z jego treści wynika, że minimalny tygodniowy wymiar godzin tych zajęć dla uczniów niepełnosprawnych w oddziale ogólnodostępnym i integracyjnym wynosi po 2 godziny na ucznia. Natomiast w rozporządzeniu MEN w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli znalazły się regulacje gdzie określono, że godzina zajęć rewalidacyjnych trwa 60 minut. Istotne jest również to, że w zależności od możliwości indywidualnych ucznia można ten czas w sposób jak najbardziej efektywny dzielić, zachowując minimalny określony w rozporządzeniu czas przyznanego zajęć. Przepisy nie określają sposobu organizacji zajęć rewalidacyjnych, a zatem mogą być one indywidualne lub zespołowe i zazwyczaj wskazania te powinny być zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego. Przepisy nie odnoszą się również do liczby uczestników zajęć organizowanych w formie zespołowej. Również w tym przypadku powinno to wynikać z potrzeb i możliwości uczestników. Zajęcia rewalidacyjne z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim powinien prowadzić pedagog

specjalny z kwalifikacjami oligofrenopedagoga. Celem tych zajęć jest m.in. wyzwianie i rozwijanie potencjalnych możliwości ucznia i uczenie go sposobów radzenia sobie w sytuacjach społecznych, więc nie powinny być poświęcane na wyrównywanie braków w wiadomościach. Temu bowiem służą zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze będące formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi.

O tym trzeba zawsze pamiętać

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim realizują tę samą podstawę programową, co ich sprawni rówieśnicy – mają te same przedmioty, te same podręczniki i zeszyty ćwiczeń. Jednocześnie jednak, jeżeli takie są zalecenia w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego wydanym przez PPP, program nauczania powinien być dostosowany przez nauczycieli do indywidualnych potrzeb ucznia. Każdy z nich winien wtedy dokonać ostatecznej selekcji elementów treści nauczania danego przedmiotu, rozsądnie zmniejszając ich liczbę tak, by zapewnić uczniowi spokojną realizację podstawy programowej.

Pamiętajmy, że uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, jak każdy inny uczeń potrzebuje odnieść sukces.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim uczą się tylko jednego języka obcego. Tak stanowią przepisy rozporządzenia MEN z 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. z 2019 r., poz. 639 z późn. zm.), które w załączniku nr 1 określa ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej, w tym szkoły podstawowej specjalnej, z wyjątkiem szkoły podstawowej specjalnej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym. W części tabeli przeznaczonej dla klas IV–VIII „Obowiązkowe zajęcia edukacyjne i zajęcia z wychowawcą” w pkt 3. określono obowiązkowy tygodniowy wymiar godzin w klasie drugiego języka nowożytnego. Jednocześnie, w przypisie 9. do pkt 3. wskazano, że obowiązkowy wymiar godzin drugiego języka nowożytnego nie dotyczy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim uczęszczających do szkoły podstawowej specjalnej, oddziału specjalnego w szkole podstawowej ogólnodostępnej, szkoły podstawowej ogólnodostępnej, oddziału integracyjnego w szkole podstawowej ogólnodostępnej lub szkoły podstawowej integracyjnej. Przy czym na wniosek rodzica lub pełnoletniego ucznia uczeń ten może uczyć się drugiego języka obcego nowożytnego. Taki zapis oznacza, że:

1. W stosunku do ucznia z niepełnosprawnością intelektualną lekką nie powstaje obowiązek nauki drugiego języka obcego, zatem z zasady uczeń ten nie uczy się drugiego języka.
2. Skoro uczeń nie jest objęty powyższym obowiązkiem, to nie ma też podstaw do tego, by dyrektor zwalniał tego ucznia z obowiązku nauki drugiego języka nowożytnego. Zatem wydawanie takich zwolnień jest nieprawidłowe.

Warto zauważyć, że brak obowiązku nauki dwóch języków obcych przez uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim dotyczy tylko uczniów szkół podstawowych. W branżowych szkołach I i II stopnia, nie przewiduje się nauki dwóch języków obcych, ale w liceum ogólnokształcącym i technikum przepisy nie przewidują wyłączenia obowiązku nauki drugiego języka przez uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Trzeba też pamiętać, że jeżeli uczeń nie uczy się drugiego języka obcego nowożytnego, to w zamian uczęszcza na zajęcia z techniki. Przepisy nie określają jednak zasad organizacji takich zajęć. W związku z tym, sposób ich organizacji oraz zakres treści programowych powinien zostać określony w IPET, który określa między innymi zakres i sposób realizacji wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia (§ 6 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie warunków organizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych). Uczeń może np. realizować technikę z innym oddziałem, jednak decyzja w sprawach organizacyjnych

powinna wynikać z ustaleń zespołu opracowującego IPET, potrzeb ucznia, jego możliwości psychofizycznych, sposobu realizacji wymagań programowych. Możliwe jest zorganizowanie dla ucznia zajęć z pedagogiem czy psychologiem w czasie zajęć języka obcego z klasą, natomiast technikę zorganizować można w innych godzinach, z innym oddziałem klasowym.

➤ Na podstawie rozporządzenia MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. z 2019 r., poz. 639 oraz Dz. U. z 2023 r., poz. 1633) oraz rozporządzenia MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2020 r., poz. 1309) – kształcenie ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim może być prowadzone do końca roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym uczeń ten kończy 20. rok życia – w przypadku szkoły podstawowej oraz 24. rok życia – w przypadku szkoły ponadpodstawowej. Przy czym okres nauki można przedłużyć uczniowi:

- **w szkole podstawowej:** jeden rok – na I etapie edukacyjnym oraz dwa lata – na II etapie edukacyjnym;
- **w szkole ponadpodstawowej:** 2 lata – w przypadku gdy uczniom nie przedłużono okresu nauki w szkole podstawowej na I lub II etapie edukacyjnym oraz o 1 rok – w przypadku gdy uczniom tym przedłużono okres nauki w szkole podstawowej na I lub II etapie edukacyjnym.

Decyzję o przedłużeniu okresu nauki podejmuje rada pedagogiczna po uzyskaniu:

1. Opinii zespołu nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, którego zadaniem jest opracowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego dla ucznia. Z opinii tej wynika potrzeba przedłużenia uczniowi okresu nauki, w szczególności z powodu znacznych trudności w opanowaniu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego.
2. Zgody rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia.

Decyzję o przedłużeniu okresu nauki ucznia niepełnosprawnego podejmuje się:

- **w przypadku szkoły podstawowej:** na I etapie edukacyjnym – nie później niż do końca roku szkolnego w klasie III oraz na II etapie edukacyjnym – nie później niż do końca roku szkolnego w klasie VIII;
- **w przypadku szkoły ponadpodstawowej** – nie później niż do końca roku szkolnego w ostatnim roku nauki.

Trzeba pamiętać, że uczeń, któremu przedłużono okres nauki na danym etapie edukacji nie podlega klasyfikacji rocznej i zamiast promocyjnego lub końcowego świadectwa szkolnego otrzymuje zaświadczenie o przebiegu nauczania. Zaświadczenie to jest dla tego ucznia zastępczą w stosunku do świadectwa informacją o uczęszczaniu do szkoły w danym roku szkolnym i uzyskanych wynikach. Informację o przedłużeniu etapu edukacyjnego trzeba zaznaczyć w arkuszu ocen (na jego pierwszej stronie zamieścić adnotację o wydłużeniu etapu edukacyjnego uczniowi w danym roku szkolnym). Nie wypełnia się stron przeznaczonych na oceny roczne.

➡ Przepisy rozporządzenia MEiN z dnia 7 czerwca 2023 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków (Dz. U. z 2023 r., poz. 1120) nie przewidują odmiennego wzoru świadectwa ani arkusza ocen dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Również świadectwo ukończenia szkoły podstawowej nie różni się od świadectw wyda-

wanych zdrowym uczniom. Warto też pamiętać, że na świadectwie nie zamieszcza się informacji o kształceniu specjalnym. Natomiast zgodnie z wytycznymi § 32.1. W arkuszu ocen ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim realizującego w danym roku szkolnym program nauczania dostosowany do indywidualnych potrzeb i możliwości na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydanego przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, w miejscu przeznaczonym na wpisanie informacji o tym orzeczeniu, wpisuje się nazwę poradni, która wydała to orzeczenie.

Pamiętajmy, że uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, jak każdy inny uczeń potrzebuje odnieść sukces. Brak takowego powoduje spadek motywacji do nauki, niechęć chodzenia do szkoły, w konsekwencji często prowadzi do zaburzeń zachowania, a nawet zagrożenia niedostosowaniem społecznym.

Przypisy:

- ¹ Gajdzica Z., *Uczeń z lekką niepełnosprawnością intelektualną w szkole ogólnodostępnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN 2020.

Małgorzata Łoskot

Absolwentka Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Redaktor prowadząca czasopisma „Głos Pedagogiczny”, pedagog specjalny, socjoterapeutka. Autorka popularnych programów szkoleniowych dla nauczycieli oraz programów profilaktycznych dla młodzieży. Czynnie angażuje się w pomoc dzieciom z rodzin dysfunkcyjnych.